

En normalskörd på ett gårdsbruk omfattade mellan 1000-3000 kärvar, det vill säga ungefär 6 ton lövfoder. Att löv skördades i stora mängder var en följd av en konstant foderbrist i äldre tid. Skörden pågick i allt från några dagar till flera veckor. Det var vanligt att kvinnor och barn deltog i detta arbete.

Kulturlandskap

Betydande delar av naturen och odlingslandskapet i Sverige har formats av lövtäkt. Ofta fälldes träd vid lövtäkten. Ibland var avsikten att nya skott från stubben skulle utnyttjas för framtida lövtäkt. Träd hamlades också, d.v.s. endast kvistar höggs av från träden utan att de fälldes.

Lövtäkten minskade dramatiskt mot slutet av 1800-talet och efter andra världskriget upphörde det nästan helt. Den agrara revolutionen innebar att man odlade upp ängarna och började med växelbruk m.m. Fårskötseln minskade drastiskt. Även om lövfodret var ett bra foder blev skördarbetet för kostsamt.

I landskapet finns fortfarande många spår efter lövtäkten, främst övergivna hamlade träd. Dessa träd är ofta de äldsta i det svenska landskapet. Studierna har visat att hamling påbörjades när träden var små, sedan väntade man några år, och sedan hamlades de på nytt. Hamlingen var inte lika vanlig i alla delar av landet. I Götaland, Svealand och på Gotland sattes hamlingen i system.

Förr var lövtäkten omfattande och satte en stark prägel på landskapet. Grenar och löv skördades återkommande från de hamlade träden med omloppstider på mellan två och tio år. Löv från lövtäkt användes i stor omfattning till utfodring av får, getter, hästar, nötboskap och svin. Syftet med hamlingen var inte bara lövtäkt; man hamlade också för att få ett ökat ljusinflöde till grässvålen.

Att lövtäkt varit omfattande märks på alla de synonymer för hamling som finns i olika landsändar. Stöpa, kupa, hacka, klappa, hösta och skata är bara några av de ord för lövtäkt som finns i olika dialekter. I östra Småland är kupa vanligast, medan hamling är det mest rikssvenska.

Hamlade träd

I princip alla förekommande lövträdsarter har hamlats, med undantag för apel och hagtorn. Framförallt är det ask, lind och lönn, med lång livslängd, som fortfarande står kvar på många håll. Björk var det vanligaste trädet som hamlades i östra Småland. På grund av björkens korta livslängd ger dagens hamlade träd inte en rättvis bild av hur det en gång såg ut. Ek har bara hamlats i undantagsfall och då i bygder där det är brist på andra lövträd, t ex delar av urbergsskärgården.

Hamlade träd har förutsättningar att bli mycket gamla. Den mindre kronan reducerar tillväxten, träden når aldrig full höjd och grenverket förblir ungt. En liten krona gör att även murkna träd kan stå länge utan att blåsa omkull. Odlingslandskapets hamlade träd ger hålträd, murken ved och gamla, grova, solbelysta stammar, ofta i marker med lång trädkontinuitet. Detta ger förutsättningar för en artrikedom avseende fågel, fladdermöss, insekter, lavar, mossor och svampar, till viss del liknande den vi finner i gamla solitärträd och ekjättar.

De gamla träden erbjuder föda och boplatser för fåglar som stare, blåmes, göktyta och kattuggla. För mindre hackspett, en art som minskat, är de gamla träden i odlingslandskapet viktiga. Fladdermöss är beroende av håligheter där de kan tillbringa dagen i skydd. Dvärgfladdermus och stor fladdermus är arter som ofta påträffas i ihåliga träd under sommarhalvåret. Åtskilliga insekter är beroende av gamla träd.

Hamlade träd är ofta rika växtplatser för en mängd lavar. Flera av våra hotade lavar, som ofta kräver lång trädkontinuitet, är knutna till denna miljö.

Historiskt sett hamlades träd för bl.a. lövtäkt dvs för att skaffa foder åt boskap. Alla träd lämpar sig inte för hamling. De klassiska sorterna i Sverige är pil, ask och lind, men alla träd som lätt producerar vattenskott kan hamlas. Det unga trädets topp avlägsnas på önskad höjd, vanligtvis vid ca 2 meter över marknivå där man lätt kommer åt att beskära. Sker detta vid marknivå kallas det stubbhamling. Trädet svarar med att aktivera knoppanslag runt beskärningspunkten. Denna kvast av skott låter man utvecklas i ett par år innan de avlägsnas genom försiktig beskärning. Denna procedur skall sedan pågå regelbundet under trädets hela livstid. Knuthamling innebär att beskärningen sker på samma sätt men på flera knutor i ett symmetriskt uppbyggt grenverk. Det är viktigt att man inte skadar "knutan" vid hamlingen. Denna metod är biologiskt försvarbar tillskillnad från toppkapning och stympning av äldre träd.

Ytterligare några aspekter att väga in vid hamling är att förr användes inte beskärningssågar, som ger fina och lättläkta snitt. Man använde yxor, stora lövknivar, eller vad som fanns i gårdens redskapsarsenal. Finlir för trädets absolut bästa var inte huvudändamålet. Men träden klarar oftast den våldsamma behandlingen och överlever länge. Som ovan nämnt, ofta längre än orörda träd av samma art. Ihåliga och halvruttna står de och ger skörd i sekler, fulla av liv.

Under de årtusenden som vi hamlade i stor skala, så anpassade sig smådjur och hittade sin plats i ekosystemet. Nu med obetydlig lövtäkt och modernt skogsbruk, så har små liv dåligt med livsutrymme, så det är bra om hamlingen ökar igen.

För den självhushållande småbrukaren finns många användningsområden för skörden. Förutom lövfodret, så kan det ge strö, kaffeved, räfssepinnar, verktygsskaft osv.

Hamlingsmanual av Rune Stenholm Jakobsen: <http://www.naturvarden.se/Dokument/MANUALEN.pdf>

http://www.h.lst.se/lanet/natur/u_odlan/odlan05.htm

http://www.sv-tradmastarna.se/html/t...esk_rning.html